

In 1979 hadden de in het wild levende Raven een goed broedseizoen

Th. A. Renssen

Raaf in de vlucht, let op de wigvormige staart.

Foto: Dominique Arnhem.

Inleiding

Nadat de Raaf in 1948 uit ons land was verdwenen (Teixeira 1979) werd in 1966 met financiële steun van het Wereld Natuur Fonds door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een project gestart om de Raaf weer als broedvogel in Nederland terug te krijgen (Timmerman 1973). Ten behoeve van dit project werden in de loop der jaren zestig en zeventig een groot aantal jonge Raven uit Duitsland naar Nederland gehaald. Naast vogels die direct werden uitgewend, werden hiervan ook exemplaren in grote vollères aangehouden om een eigen kweek op te bouwen.

De Raven werden aanvankelijk alleen vrijgelaten in de provincie Utrecht, Gelderland en Drenthe, later ook in de provincie Noord-Holland en Groningen. Op deze wijze werd in de loop van de jaren zeventig een kleine populatie vrij vliegende Raven opgebouwd (Timmerman 1973).

Broedgegevens

In de provincies Utrecht en Gelderland kwamen in 1976 de eerste drie vrij levende ravenparen tot broeden (Timmerman 1977). Hoeveel paren er in de daarop volgende jaren tot broeden zijn gekomen, werd niet met zekerheid vastgesteld. In 1979 waren er echter al negen aan ons bekend met de volgende broedresultaten:

Zuidoost-Veluwe: 3 paar, met respectievelijk 3, 3 en 2 uitgevlogen jongen;

Zuidwest-Veluwe: 1 paar, met 3 uitgevlogen jongen en 1 paar dat wel tot nestbouw, maar niet tot broeden kwam;

Midden-Veluwe: 2 paar, met respectievelijk 3 en geen uitgevlogen jongen;

Utrechtse Heuvelrug: 1 paar met geen uitgevlogen jongen;

Duinen tussen Katwijk en Zandvoort: 1 paar met 4 uitgevlogen jongen.

De negen broedparen kregen dus 18 jongen: een gemiddelde van 2,0 jongen per paar. Bij

twee van de acht paren met eieren (25%) mislukte het broedsel, geen abnormaal beeld. Holyoak (1967) geeft de volgende percentages: bij 4-legsels 33% (12 nesten); bij 5-legsels 16% (19) en bij 6-legsels 13% (23). Van de 7 in vollères gehouden paren brachten alleen die in Hoogezand en Leersum jongen groot. Van elk paar werden 2 jonge vogels uitgewend.

Niet-broedende vogels

De Raaf is pas na zijn tweede levensjaar geslachtsrijp (Niethammer 1937). Er worden dan ook naast de broedparen op diverse plaatsen, maar vooral op de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en de Amsterdamsse Waterleidingduinen regelmatig niet-territoriale paartjes en groepjes waargenomen. Het aantal waarnemingen is in 1979 sterk toegenomen (Renssen & Timmerman 1980).

Gedrag

Buiten de broedtijd zijn Raven vrij gemakkelijk waar te nemen. Hun krassende roep is over grote afstand te horen; vooral als ze vliegen roepen ze vaak. Vroeg in het voorjaar worden zeer spectaculaire baltsvluchten uitgevoerd, waarbij de vogels roepend een grote vliegvaardigheid aan de dag leggen. Onze Raven voeden zich met verkeersslachtoffers, zieke dieren, resten van de jacht en nageboorten van schapen. Ze worden op het strand ook langs de vloedlijn voedselzoekend gezien. Daarnaast bezoeken ze vaak de voederplaatsen voor grofwild. Ook op akkers en weiden worden ze wel voedselzoekend aangetroffen.

Toekomst

Tot nu toe bevinden de Raven zich in hoofd-

■ Th.A. Renssen, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kemperbergerweg 67, 6816 RM Arnhem, tel. 085-452991.

LITTERATUUR

- Holyoak, D. (1967): Breeding biology of the Corvidae. *Bird Study* 14 : 153-168.
Niethammer, G. (1937): Handbuch der Deutschen Vogelkunde I. Akademische Verlagsgesellschaft MBH, Leipzig. 475 p.
Renssen, Th.A. & Timmerman A. (1980): De raaf slaat aan in Nederland. *Panda* 16, 4: 57-58.
Teixeira, R.M. et al (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. 's-Graveland.
Timmerman, A. (1973): Er vliegen Raven rond in Nederland. *Het Vogeljaar* 21 : 513-516.
Timmerman, A. (1977): De raaf weer broedvogel in Nederland. *Panda Nieuws* 13 : 51-55.
Timmerman, A. (1979): Raaf. In: R.M. Teixeira: Atlas van de Nederlandse Broedvogels, pag. 358-359. 's-Graveland.

Brabants streekplan bedreigt natuurgebied Markiezaatsmeer

Ten westen van Bergen op Zoom kan zich na de sluiting van de Markiezaatsdam een bijzonder rijk natuurgebied ontwikkelen, vergelijkbaar met de levensgemeenschap van de Oostvaardersplassen in Zuidelijk Flevoland. Maar dan moet wel snel een stokje worden gestoken voor allerlei bedreigende activiteiten. Het toekomstige Markiezaatsmeer zal tot natuurgebied moeten worden bestemd in streekplannen en bestemmingsplannen en het dient op korte termijn tot beschermd natuurgebied te worden verklaard.

Het gebied waar het om gaat is het Verdrongen Land van het Markiezaat van Bergen op Zoom, Het meest oostelijk deel van de Oosterschelde. In het kader van de Deltawerken en de aanleg van de Schelde-Rijnverbinding komt dit schorregebied in de toekomst achter de Markiezaatsdam te liggen, waardoor eb en vloed wegvallen en een geleidelijke verzoeking optreedt. Als dit langzaam gebeurt en als het meer een peil krijgt dat wisselt met de seizoenen (het zogenaamde regenmodel) zijn de omstandigheden buitengewoon gunstig voor het ontstaan van zeer gevarieerde milieus. Het meer kan bovendien een uitvalsbasis vormen voor verschillende broedvogels die voor hun voedselvoorziening kunnen terugvallen op een groot deel van de Zeeuwse delta.

De grootste bedreiging voor het natuurgebied vormt het ontwerp-streekplan Westelijk Noord-Brabant, dat uitgerekend in het meer een woonwijk projecteert van 4.000 tot 8.000 huizen. Dit voorstel is op 2 juli aan de orde ge-

zaak in beschermde natuurgebieden. Naarmate de stand zal toenemen, zullen ook gebieden worden gekoloniseerd waar de soort een grotere kans loopt te worden geschoten dan in de reservaten.

Voor niet-kenners is het verschil tussen een Zwarte Kraai en een Raaf niet altijd duidelijk en zolang de eerste vrijelijk mag worden geschoten loopt de laatste, hoewel het gehele jaar beschermd, daar een groot risico.

Het ravenproject heeft aangetoond dat er zeker nog plaats is voor deze prachtige vogels in ons land en de negen paren in 1979 geven dan ook hoop voor de toekomst.

Nu de heer A. Timmerman, die tot heden dit project heeft begeleid, met pensioen is gegaan, verzoek ik de lezers om berichten over het voorkomen van Raven voortaan door te geven aan:

komen in de Provinciale Staten van Noord-Brabant, maar vooruitlopend op deze besluitvorming had minister Beelaerts van Blokland al een locatiesubsidie toegezegd.

In de Tweede Kamer zijn Intussen over de gang van zaken vragen gerezzen. Weliswaar wordt Bergen op Zoom in de Verstedelingsnota als groeikern genoemd, maar daaraan dient afweging in streekplankader vooraf te gaan, aldus de nota. De Stichting Natuur en Milieu staat kritisch tegenover de overlooppuntfunctie die aan Bergen op Zoom is toegevoegd, maar als er al gegreemd moet worden dan hoeft dat niet uitgerekend in het Markiezaatsmeer te gebeuren. Alternatieve locaties, zoals de Hereldse Heide, zijn tot dusver onvoldoende onderzocht, aldus de Stichting Natuur en Milieu.

Bijna honderd ganzen vlogen zich dood

Bijna 100 ganzen zijn op 5 maart 1980 in het Friese gehucht Oldelamer omgekomen, nadat ze in paniek tegen hoogspanningskabels waren gevlogen. Vermoedelijk waren ze van een laag vliegende helikopter geschrokken. Veehouder Oosting ontdekte het slagveld. Hij besloot de dieren naar een verzamelplaats te brengen, omdat tientallen dode ganzen al door kraaien waren aangevreten. Ze werden naar een destructiebedrijf in Suameer gebracht. Het is reeds voor de tweede maal in twee jaar dat zich een dergelijk ganzendrama in Oldelamer heeft voorgedaan (Nieuwsblad van het Noorden, 6 februari 1980).